

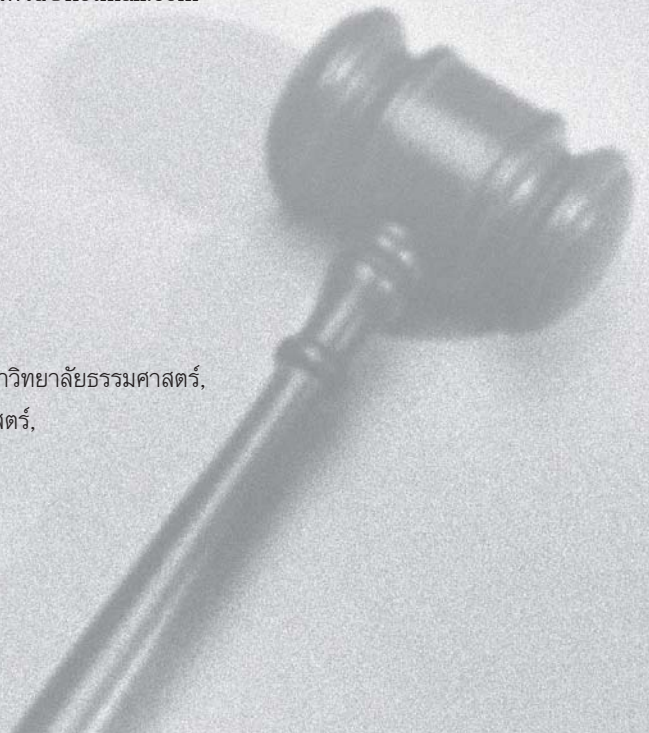
# การลดปริมาณคดีอาญาที่เข้าสู่การพิจารณา คดีต่อเนื่องด้วยกระบวนการสมานฉันท์และ สันติวิธี

## Decrease of Continuous Trial Cases by the Process of Reconciliation and Peace

- ธรณิศร คชินทร์ กิตติวุฒิสักดิ์<sup>1</sup>
- ศาลจังหวัดทุ่งสง
- สำนักงานศาลยุติธรรม
- 
- Taranisorn Kachin Kittiwutthisak
- Thungsong Provincial Court
- Court of Justice
- E-mail: amm\_lawtu@hotmail.com

---

<sup>1</sup> ผู้พิพากษาศาลจังหวัดทุ่งสง, น.บ.(เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,  
เนติบัณฑิตไทย, น.ม. (กฎหมายธุรกิจ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,  
LL.M. University of Minnesota Law School U.S.A.



## บทคัดย่อ

ในคดีอาญาเมื่อจำเลยให้การปฏิเสธต่อผู้คดีก็จะต้องมีการนัดสืบพยานโจทก์และจำเลยหรือที่เรียกว่าการนัดพิจารณาคดีต่อเนื่อง ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วในแต่ละศาลก็จะนัดสืบพยานประมาณวันละ 4 ปาก เนื่องจากปริมาณคดีอาญาที่มีผู้นำมาฟ้องและต่อสู้คดีกันเป็นจำนวนมากส่งผลให้ลำดับการนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องของศาลยืดยาวออกไป เช่น บางคดีฟ้องปีนี้แต่กำหนดวันนัดสืบพยานได้ในปีหน้าด้วยข้อจำกัดของจำนวนผู้พิพากษาและตารางนัดความของพนักงานอัยการโจทก์และทนายจำเลย คดีที่ฟ้องมาภายหลังและมีการต่อสู้คดีกันก็ต้องมาต่อคิวเพื่อกำหนดวันนัดสืบพยานถัดไปเป็นลำดับเรื่อย ๆ

เดิมมีการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยมาใช้ในคดีอาญาโดยคัดเลือกคดีอาญาบางประเภทมาไกล่เกลี่ยได้แก่ คดีความผิดอันยอมความกันได้ คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ เพื่อที่ว่าหากมีการตกลงชดใช้ค่าเสียหายกันได้ คู่ความก็อาจถอนฟ้องหรือยอมความกันอันทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไป กระบวนการนี้ช่วยลดปริมาณคดีที่ต้องนัดสืบพยานลงได้พอสมควร แต่ก็ยังทำให้ตารางนัดความของบางศาลยังคงค้างเกิน 1 ปี ซึ่งสิ่งที่น่ากังวลในคดีอาญา คือ จำเลยที่ไม่ได้รับการอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวต้องถูกคุมขังไว้นานเกินควร

ต่อมาจึงได้มีการนำกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีมาใช้ในคดีอาญาซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิและหน้าที่แก่ผู้เสียหาย โจทก์และจำเลย ผลดีและผลเสียของการดำเนินคดีต่อไป มีผู้พิพากษาเป็นผู้ดำเนินกระบวนการและใช้รูปแบบที่ไม่เป็นทางการเหมือนในห้องพิจารณา คู่ความสามารถซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะเมื่อจำเลยได้รับทราบข้อกฎหมายต่าง ๆ แล้ว ในบางคดีจำเลยก็ให้การรับสารภาพ ซึ่งส่งผลให้หากคดีนั้นยังไม่มีกำหนดวันนัดสืบพยานไว้ก็ไม่จำเป็นต้องนำคดีเข้าสู่ศูนย์นัดความ แต่หากมีการนัดสืบพยานเอาไว้แล้วก็สามารถยกเลิกวันนัดในคดีดังกล่าวได้

กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีทำให้ปริมาณการนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องของศาลลดลงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะทำให้ปริมาณคดีที่ศาลนัดสืบพยานเกิน 1 ปีลดลงไป จำเลยไม่ต้องถูกควบคุมตัวหรือกักขังไว้นานเกินสมควรในคดีที่ศาลพิพากษาหรือการลงโทษให้จำเลย หรือแม้แต่คดีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุก จำเลยก็จะได้รับสิทธิประโยชน์ที่ควรได้รับเร็วขึ้น เช่น ได้รับการอภัยโทษ หรือลดโทษในวันสำคัญต่าง ๆ

หากกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีได้รับการพัฒนาขยายไปถึงในระดับชุมชนอย่างจริงจังโดยให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้ดำเนินการก็จะช่วยลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาล และหากมีการขยายไปใช้กระบวนการนี้กับผู้ต้องหาก่อนที่จะมาศาลเพื่อให้ทราบสิทธิหน้าที่ต่าง ๆ ก่อนมาศาลก็จะลดปริมาณคดีที่จะต้องนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องได้อีกทางหนึ่งด้วย

**คำสำคัญ:** คดีอาญา วิธีพิจารณา สมานฉันท์



## Abstract

In criminal cases, when defendants plead not guilty, a hearing day, which is the continuation of the trial, needs to be held. On average, a judge is able to hear up to four witnesses a day. However, due to the large amount of criminal cases filed to the court each year, there is bound to be a prolonged delay of trial dates. For example, a criminal case filed today may be scheduled to trial a year later due to factors such as the number of judges available as well as the schedule of the prosecutors and attorneys. Any subsequent cases that are brought to trial are required to join the queue in order of submission.

Formerly, the Court of Justice implements a “Restorative Justice” approach in some criminal cases such as compoundable offences. If the defendant agrees to pay damages to the victim, the plaintiff may withdraw the case or settle by compromise. This method has the same effect as having the offence acquitted and, therefore, helps to decrease the quantity of cases brought to trial. However, the trial schedules in some courts still have a waiting period of up to a year. This is a concern as defendants are in custody during this time awaiting trial.

Later, “Reconciliation and Peaceful” means were introduced and used in criminal cases. This process is aimed at providing legal knowledge and understanding about the rights and duties of all parties. This includes plaintiffs, defendants and injured persons and outlines the advantages and disadvantages of proceeding further. With this method, the judges play an important role by using informal procedures unlike the courtroom. All parties are able to ask if they have any inquiries. In some cases, the defendant may change to a guilty plea when they clearly understand the implication of the charges and their rights. Therefore, courts do not need to make a trial schedule for the said case. In case the matter has already been scheduled for hearing, the court can cancel and schedule another case instead.

“Reconciliation and Peaceful” approach means minimizing the quantity of the cases set for a continuation of trial, especially if the trial dates have been scheduled to take place longer than a year. The defendant is not required to be under custody for an extended period of time in the case that the judge decides to order a suspended sentence. In

case of imprisonment, the defendant may exercise their right to legal privileges such as mitigation of punishment or amnesty.

If “Reconciliation and Peaceful” means were to be seriously expanded to the larger community, such as by having community leaders act as a moderator, it could also help to alleviate the number of criminal cases that are brought to the court. In addition, using this same process whilst the defendant is in prison, by means of explaining their rights and duties before coming to court, is a good way to minimize the number of cases that proceeds to trial as well.

**Keywords:** Criminal Cases, Criminal Procedure, Reconciliation and Peaceful

## บทนำ

ในแต่ละปีมีการฟ้องคดีอาญาต่อศาลยุติธรรมเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าพนักงานอัยการจะเป็นผู้ฟ้องหรือราษฎรเป็นผู้ฟ้องคดีเอง เมื่อจำเลยให้การปฏิเสธก็จะต้องมีการนัดพร้อมคู่ความเพื่อกำหนดวันนัดสืบพยาน การฟ้องคดีจำนวนมากก็ส่งผลให้การนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องหรือนัดสืบพยานของศาลล่าช้าไปด้วย ทางสำนักงานศาลยุติธรรมมีการเก็บสถิติจำนวนคดีอาญาที่รับฟ้องรวมถึงสถิติคดีที่นัดพิจารณาเกิน 6 เดือนและเกิน 1 ปีไว้<sup>2</sup> ทำให้ทราบว่าในแต่ละปีมีคดีที่ต่อคิวเพื่อรอสืบพยานเป็นจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของจำเลยในคดีอาญา การรับรู้และจดจำของพยานที่ค่อย ๆ เลือนหายไป หรือพยานบางคนอาจเสียชีวิตก่อนมาเบิกความที่ศาลด้วยซ้ำ

กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีเป็นกระบวนการใหม่ที่สำนักงานศาลยุติธรรมได้นำมาใช้เพิ่มเติมจากการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาที่เดิมมีการคัดเฉพาะคดีความผิดอันยอมความกันได้หรือคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องเองไปไกล่เกลี่ย กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีเป็นกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจให้คู่ความทราบถึงสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบของจำเลย กระบวนการพิจารณาคดีในศาล ผลดีผลเสียของการต่อสู้คดี สร้างความเข้าใจอันดีต่อกันในระหว่างจำเลยและผู้เสียหาย และสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่จำเลยให้ไม่หวนไปกระทำความผิดซ้ำอีก<sup>3</sup> อันเป็นกระบวนการเสริมขั้นตอนการอ่านอธิบายฟ้องและสอบคำให้การของจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา<sup>4</sup> ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์หนึ่ง คือ ลดปริมาณคดีที่ค้างพิจารณาของศาลและ

<sup>2</sup> ศาลทุกศาลจะทำการเก็บสถิติข้อมูลการนัดความและรายงานสถิติไปยังสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาลเพื่อรวบรวมและส่งข้อมูลให้แก่สำนักงานศาลยุติธรรมทราบเพื่อจะได้จัดเก็บข้อมูลสถิติข้อมูลคดีที่รับมาและเสร็จไปในแต่ละปี ซึ่งสามารถดูรายละเอียดได้ที่ [www.coj.go.th](http://www.coj.go.th)

<sup>3</sup> สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “บทบาทและแนวทางการจัดตั้งศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีกับการพิจารณาคดีในศาล” ณ โรงแรมอมารี ดอนเมือง กรุงเทพมหานคร 21 กันยายน 2555 สำนักงานศาลยุติธรรม

<sup>4</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172



กระชั้นวันนัดสืบพยานในการนัดพิจารณาคดี ต่อเนื่องให้สั้นลง

### ประเภทคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์<sup>5</sup>

มิใช่ว่าคดีทุกประเภทจะเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ได้ ในเรื่องนี้ทางสำนักงานศาลยุติธรรม ได้วางหลักเกณฑ์เอาไว้ และในแต่ละศาลจะมีการกำหนดประเภทคดีเอาไว้เป็นระเบียบของศาลนั้น ๆ ต่อไปอีก ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็จะใกล้เคียงกัน ดังนี้

1. คดีอาญาทุกประเภทที่จำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราว เว้นแต่ คดีที่อยู่ในหลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

(อันได้แก่ คดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ คดีที่จำเลยและผู้เสียหายมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และคดีอาญาสำหรับความผิดที่กระทำโดยประมาท)

2. คดีที่ผู้ประนีประนอมไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ และคู่ความประสงค์ขอให้ผู้พิพากษาประจำศูนย์ดำเนินการต่อไป โดยให้อยู่ในดุลพินิจของผู้พิพากษาประจำศูนย์ว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไร เว้นแต่คู่ความมีพฤติการณ์ในการประวิงคดี

3. คดีที่ศาลเห็นสมควร ซึ่งจะมีผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่คัดกรองสำนวนคดีอาญาและใช้ดุลพินิจว่าคดีไหนสมควรเข้าสู่กระบวนการนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างของการไกล่เกลี่ยคดีอาญาและกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี<sup>6</sup>

รูปแบบ	ประเภทคดี
การไกล่เกลี่ยคดีอาญา	1. คดีความผิดอันยอมความได้ 2. คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ 3. คำร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญา
กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี	คดีอาญาความผิดต่อแผ่นดินที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้เสียหายหรือไม่

### ขั้นตอนการดำเนินการสมานฉันท์

กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีจะดำเนินไปตามลำดับดังนี้<sup>7</sup>

1. แนะนำผู้ดำเนินกระบวนการสมานฉันท์<sup>8</sup> โดยบอกชื่อ นามสกุล และตำแหน่ง

2. ให้ความรู้ เช่น โจทก์และจำเลย และผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เสียหายและญาติ แนะนำตนเอง โดยบอกชื่อและนามสกุล

3. แนะนำกระบวนการสมานฉันท์ว่าเป็นกระบวนการให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ

<sup>5</sup> ระเบียบศาลจังหวัดทุ่งสงว่าด้วยแนวปฏิบัติในการสมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ. 2554

<sup>6</sup> เอกสารของสำนักงานศาลยุติธรรมเรื่องกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

<sup>7</sup> เอกสารขั้นตอนการดำเนินการสมานฉันท์และสันติวิธีของศาลแขวงราชบุรี

<sup>8</sup> ผู้สมานฉันท์ คือ ผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายจากผู้พิพากษาหัวหน้าศาลให้เป็นผู้พิพากษาประจำศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี เพื่อทำหน้าที่แยกต่างหากจากผู้พิพากษาที่มีหน้าที่สืบพยาน

ตามกฎหมาย ขั้นตอนการดำเนินคดีของศาลตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสุดกระบวนการ ผลดีและผลเสียของการดำเนินคดีในศาล การสร้างจิตสำนึกของความร่วมมือชอบในการกระทำของคู่ความที่มีต่อสังคมส่วนรวม ตลอดจนวิธีการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดโดยการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชน รวมทั้งตอบปัญหาข้อสงสัยต่าง ๆ แก่คู่ความเป็นรายคดี

4. แนะนำกฎกติกา เพื่อสร้างความมั่นใจแก่คู่ความและผู้เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- ข้อเท็จจริงที่ได้จากกระบวนการถือเป็นความลับ ไม่สามารถนำไปเปิดเผยหรืออ้างอิงเป็นพยานหลักฐานได้ เว้นแต่คู่ความยินยอม เพื่อเป็นการการันตีว่าสิ่งที่คู่ความได้พูดในกระบวนการนี้จะไปผูกพันคู่ความหากกระบวนการไม่สำเร็จแล้วต้องมีการสืบพยานต่อสู้กัน

- หากการดำเนินกระบวนการไม่สำเร็จ<sup>9</sup> (จำเลยปฏิเสธ) ผู้พิพากษาที่จะทำหน้าที่พิจารณาต่อไปเป็นคนละคนกัน อันเป็นหลักการแยกคนแยกสำนวน เพราะหากให้ผู้พิพากษา

- ไม่มีการเกลี้ยกล่อมให้รับสารภาพหรือ

รับข้อเท็จจริง ต้องเป็นไปตามสมัครใจของจำเลยเท่านั้น

- ไม่มีการต่อรองเรื่องโทษ<sup>10</sup> เช่น ไม่มีการต่อรองว่าหากรับสารภาพจะลงโทษต่ำสุดหรือรอการลงโทษให้

- คู่ความและผู้เกี่ยวข้องต้องพูดกันแต่ความจริง จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาได้และเป็นประโยชน์แก่คู่ความทั้งข้อเท็จจริงดังกล่าวยังไม่ผูกพันคู่ความ เว้นแต่คู่ความยินยอม

- สามารถพูดคุยสอบถามข้อสงสัยจากผู้พิพากษาได้ทุกเรื่อง เว้นแต่การต่อรองเรื่องโทษและการปรึกษาแนวทางการต่อสู้คดี

- เรื่องที่พูดคุยกันในกระบวนการไม่ผูกพันศาล ผู้พิพากษา และคู่ความ

- กรณีอาจมีการสอบถามเรื่องโทษในคดีลักษณะเดียวกับที่โจทก์ฟ้องและศาลเคยพิพากษาลงโทษไปแล้วได้ แต่ไม่ผูกพันคดีนี้ซึ่งศาลอาจลงโทษเท่าคดีดังกล่าว หรือหนักกว่าหรือเบากว่าก็ได้ ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์แห่งคดีเป็นเรื่อง ๆ ไป

## 5. เข้าสู่กระบวนการ

- อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง<sup>11</sup>

<sup>9</sup> ในมุมมองของผู้เขียน กระบวนการสำเร็จหรือไม่ ไม่ได้อยู่ที่จำเลยรับสารภาพ หากแต่อยู่ที่ว่าคู่ความทุกฝ่ายเข้าใจข้อเท็จจริงในคดี ข้อกฎหมาย ทุกฝ่ายทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของตนก็ถือว่าประสบความสำเร็จแล้ว เพราะกระบวนการสมานฉันท์ คือ กระบวนการให้ความรู้คู่ความมิใช่กระบวนการเกลี้ยกล่อมให้จำเลยรับสารภาพ

<sup>10</sup> กระบวนการนี้แตกต่างจากการต่อรองคำรับสารภาพ (Plea Bargaining) ของต่างประเทศที่จำเลยจะสามารถต่อรองให้ศาลลงโทษโดยปรานีแก่จำเลยได้

<sup>11</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป”

กระบวนการนี้ศาลมีโอกาสดัอธิบายคำฟ้องซึ่งเป็นภาษากฎหมายให้จำเลยได้เข้าใจง่าย เช่น จำเลยอาจไม่เข้าใจคำว่าบุกรุกเคหสถาน พรากผู้เยาว์

- อธิบายข้อเท็จจริงตามฟ้องและบทกฎหมายที่โจทก์ขอให้ลงโทษ

- ลิทธิหน้าที่ของจำเลย โจทก์ และผู้เสียหาย เช่น จำเลยมีสิทธิที่จะขอให้ศาลแต่งตั้งทนายความขอแรงให้แก่จำเลยโดยไม่มีค่าใช้จ่าย หากจำเลยให้การรับสารภาพก็จะได้รับการลดโทษกึ่งหนึ่ง ส่วนผู้เสียหายก็มีสิทธิเรียกให้จำเลยชำระค่าเสียหายเป็นตัวเงินโดยยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน<sup>12</sup> และหากผู้เสียหายเป็นคนยากจนไม่สามารถจัดทนายความได้เอง ศาลก็มีอำนาจแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้เสียหาย<sup>13</sup> ซึ่งเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหายไม่ต้องไปฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหายต่างหาก<sup>14</sup>

- ขั้นตอนการดำเนินคดีของศาลตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสุดกระบวนการ

- ผลดีและผลเสียในการดำเนินคดีในศาล / กรณีกระทำผิดจริง - ให้การรับสารภาพ / กรณีไม่ได้กระทำผิด-ให้การปฏิเสธ / ผลเป็นอย่างไร

- ประโยชน์ที่ได้รับ

- กรณีให้การรับสารภาพ (กระทำผิดจริง)

- กรณีให้การปฏิเสธ

- อธิบายเรื่องการให้การต่อสู้คดีหรือปฏิเสธ หมายถึง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185) จำเลยมิได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดหรือจำเลยมิได้กระทำตามฟ้องโจทก์ทั้งหมดหรือบางส่วน หรือมีเหตุที่จำเลยจะไม่ต้องรับโทษ เช่น กระทำผิดโดยป้องกันตัว เหตุจำเป็น บันดาลโทษหรือเหตุอื่น ๆ ตามกฎหมาย เป็นต้น

- สร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม ถูกผิดอยู่ที่ใจ จำเลยย่อมรู้ว่าตนเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ หากผิดจริง ให้การรับสารภาพยอมได้รับการให้อภัยและเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาการแก้ไขเยียวยาแก่ผู้เสียหาย / สังคมส่วนรวม

- ตอบปัญหาข้อซักถามของคู่ความ<sup>15</sup> ปัญหาที่น่าสนใจในเรื่องนี้ คือ คดีมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายโดยผิดกฎหมายซึ่งพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522

<sup>12</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

<sup>13</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/2

<sup>14</sup> สุดาวรรณ พฤษเศียร, กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีกับหลักความเสมอภาค กรณีศึกษาศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี และศาลจังหวัดอำนาจเจริญ, ผลงานการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, 2555, หน้า 11

<sup>15</sup> คำถามที่ถูกถามบ่อย คือ คดีนี้ศาลจะลงโทษกี่ปี รอกาลลงโทษได้หรือไม่

มาตรา 15<sup>16</sup> ได้วางบทสันนิษฐานเอาไว้ว่า การมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท 1 จำพวกเมทแอมเฟตามีนจำนวน 15 เม็ดขึ้นไป ให้ถือว่าเป็นการมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย จำเลยมักให้การปฏิเสธและต่อสู้คดีว่ามียาเสพติดดังกล่าวจริง แต่มีไว้เพื่อเสพมิใช่เพื่อจำหน่าย ซึ่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาเต็มรูปแบบ ศาล

อาจไม่มีโอกาสได้อธิบายให้จำเลยฟัง

- จำเลยสามารถเข้าใจกระบวนการดำเนินคดีทุกขั้นตอน รู้ผลดี-ผลเสีย สามารถตัดสินใจอย่างถูกต้องว่าจะให้การต่อศาลอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง และทราบการพิจารณาของศาล ไม่ถูกหลอกหรือหลงเชื่อคำจูงใจของบุคคลอื่น

ตารางที่ 2 สถิติคดีเข้าสู่ศูนย์สมานฉันท์ ปี พ.ศ. 2556 ของศาลจังหวัดทุ่งสง

เดือน	สมานฉันท์								
	จำนวนคดี	สำเร็จ	สำเร็จ ร้อยละ	ไม่สำเร็จ	ไม่สำเร็จ ร้อยละ	เลื่อน	เลื่อนร้อยละ	จำหน่าย	จำหน่าย ร้อยละ
ม.ค.	28	9	32.14	11	39.28	8	28.58	0	0
ก.พ.	20	4	20.00	7	35.00	9	45.00	0	0
มี.ค.	15	6	40.00	2	13.33	7	46.67	0	0
เม.ย.	37	18	48.64	13	35.14	6	16.22	0	0
พ.ค.	31	10	32.25	13	41.94	6	19.36	2	6.45
มิ.ย.	34	15	44.11	16	47.05	3	8.84	0	0
ก.ค.	27	13	48.15	12	44.45	2	7.40	0	0
ส.ค.	16	8	50.00	8	50.00	0	0	0	0
ก.ย.	62	19	30.60	40	64.50	3	4.90	0	0
ต.ค.									
พ.ย.									
ธ.ค.									
รวม	270	102	37.78	122	45.19	44	16.29	2	0.74

ที่มา: สถิติของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีของศาลจังหวัดทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

หมายเหตุ: สถิติตั้งแต่เดือนมกราคมถึงกันยายน 2556

<sup>16</sup> พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 “การผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท 1 ตามปริมาณดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นการผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย (1) เด็กซ์โดรโลเซอริยด์ หรือ แอล เอส ดี มีปริมาณคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์ตั้งแต่ศูนย์จุดเจ็ดห้ามิลลิกรัมขึ้นไปหรือมียาเสพติดที่มีสารดังกล่าวผสมอยู่จำนวนลิบห้าหน่วยการใช้ขึ้นไป หรือมีน้ำหนักสุทธิตั้งแต่สามร้อยมิลลิกรัมขึ้นไป (2) แอมเฟตามีนหรืออนุพันธ์แอมเฟตามีน มีปริมาณคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์ตั้งแต่สามร้อยเจ็ดสิบห้ามิลลิกรัมขึ้นไปหรือมียาเสพติดที่มีสารดังกล่าวผสมอยู่จำนวนลิบห้าหน่วยการใช้ขึ้นไป หรือมีน้ำหนักสุทธิตั้งแต่หนึ่งจุดห้ากรัมขึ้นไป (3) ยาเสพติดให้โทษในประเภท 1 นอกจาก (1) และ (2) มีปริมาณคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์ตั้งแต่สามกรัมขึ้นไป”



สิ่งที่เห็นได้ชัดจากสถิติด้านบน คือ คดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของศาลดังกล่าวมีความสำเร็จร้อยละ 37.78 เท่ากับเป็นการลดปริมาณการนัดพิจารณาต่อเนื่องลงได้บางส่วน ซึ่งโดยปกติแล้วศาลจังหวัดทุ่งสงเป็นศาลที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่จำเลยมักจะปฏิเสธต่อสู้คดีมากด้วยอัตลักษณ์และลักษณะนิสัยของคนในพื้นที่ กลับปรากฏว่าคดีที่นำเข้าสู่ศูนย์สมานฉันท์ประสบความสำเร็จอยู่ที่ร้อยละ 37.78 ซึ่งถือว่าเป็นตัวเลขที่น่าพอใจ แม้จะเปรียบเทียบกับสถิติของศาลอื่นแล้วยังคงอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่าก็ตาม เมื่อคดีบางส่วนมีการรับสารภาพในกระบวนการนี้แล้ว ทำให้วันนัดสืบพยานในคดีดังกล่าวจะถูกลบเลิกไป ซึ่งผู้บริหารศาลสามารถนำคดีอื่นมานัดสืบพยานในวันดังกล่าวได้ หรือหากคดีดังกล่าวยังไม่มีการกำหนดวันนัดสืบพยานไว้ก็ไม่จำเป็นต้องนำคดีไปนัดพร้อมเพื่อกำหนดวันนัดสืบพยานอีก

นอกจากการดำเนินกระบวนการสมานฉันท์ในศาลแล้ว ศาลจังหวัดทุ่งสงยังได้ขยายองค์ความรู้ในส่วนนี้ไปสู่ผู้นำชุมชน โดยมีการอบรมให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนเพื่อให้ไปเผยแพร่ความรู้สู่คนในชุมชนต่อไป<sup>17</sup> โดยหวังว่าจะลดปริมาณคดีส่วนหนึ่งที่จะขึ้นมาสู่ศาลและมุ่งให้ความรู้แก่คนในชุมชนก่อนที่จะมาศาล

## ข้อดีและผลที่ได้จากการดำเนินกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

### 1. ลดปริมาณคดีทำให้การพิจารณาคดีของ

ศาลเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เนื่องจากเมื่อจำเลยให้การรับสารภาพในชั้นสมานฉันท์และสันติวิธีแล้วก็สามารถที่จะยกเลิกวันนัดสืบพยานคดีที่ได้กำหนดวันนัดสืบพยานออกไปหรือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกเกินกว่าห้าปีและต้องมีการสืบพยานโจทก์ประกอบคำรับสารภาพของจำเลยก็สามารถกำหนดวันนัดสืบประกอบที่สั้นและกระชับโดยเน้นสืบเฉพาะพยานที่จำเป็นต่อรูปคดี ทำให้การกำหนดวันนัดพิจารณาของศาลสั้นลง

2. จำเลยไม่ถูกคุมขังอยู่นานเกินไป จุดสำคัญของคดีอาญา คือ เมื่อศาลประทับฟ้องไว้แล้วก็จะถือว่าบุคคลที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยต้องมาศาลตามที่ศาลนัดทุกครั้งและต้องมีการขออนุญาตปล่อยตัวชั่วคราวหรือที่เราคุ้นกันว่าประกันตัวนั่นเอง หากบุคคลใดไม่มีหลักทรัพย์หรือบุคคลมาประกันตัว ศาลก็จะออกหมายขัง บุคคลดังกล่าวก็จะถูกควบคุมตัวไปกักขังไว้ที่เรือนจำในระหว่างพิจารณาคดี บางคดีมีอัตราโทษไม่สูงมาก เช่น หากศาลจะลงโทษจำเลยก็ลงเพียง 3 เดือน แต่จำเลยไม่มีเงินประกันตัวจนต้องรอสืบพยานถึง 6 เดือน เท่ากับจำเลยถูกคุมขังไว้นานเกินกว่าอัตราโทษที่ตนเองจะได้รับเสียอีก แต่เมื่อกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีเข้ามาทำให้จำเลยเข้าใจสิทธิหน้าที่และอาจรับสารภาพและรับโทษไปทันทีอันทำให้ไม่ต้องถูกคุมขังไว้นานเกินกว่าที่ควรจะเป็น

3. ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนตามกระบวนการระงับข้อพิพาท และทราบขั้นตอนการดำเนินพิจารณาคดีของศาลตั้งแต่เริ่มต้นจนถึง

<sup>17</sup> เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2556 ศาลจังหวัดทุ่งสงได้จัดโครงการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีแก่ผู้นำชุมชน ณ ห้องประชุมเทศบาลเมืองทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ้นสุด คู่ความรู้สึกว่าเข้าถึงความยุติธรรมได้มากขึ้น เพราะคู่ความมีสิทธิที่จะเสนอหรือตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไร ซึ่งจะต่างจากการดำเนินการกระบวนการพิจารณาในห้องพิจารณาที่ศาลเป็นผู้ควบคุมกระบวนการทั้งหมดให้เป็นไปตามลำดับที่กฎหมายกำหนด

4. กระบวนการสะดวกและรวดเร็ว เนื่องจากกระบวนการสมานฉันท์มีวิธีการและขั้นตอนไม่ยุ่งยากใช้เวลาไม่นานก็ทำให้คู่ความเข้าใจกระบวนการต่าง ๆ ได้ และไม่เป็นทางการเหมือนในห้องพิจารณา ทำให้คู่ความผ่อนคลายและกล้าสอบถามข้อสงสัย หากจำเลยขาดใจค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายจนเป็นที่พอใจแล้ว ผู้เสียหายก็จะไม่ติดใจเรียกร้องค่าเสียหายเป็นตัวแทนจากจำเลยอีกต่อไปหรือถอนคำร้องที่ขอให้บังคับจำเลยขาดใจค่าสินไหมทดแทนออกไป อันเป็นการลดขั้นตอนการสืบพยานสำหรับค่าเสียหายในส่วนแพ่ง

5. ประหยัด เนื่องจากกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีไม่เสียค่าใช้จ่าย คู่ความไม่จำเป็นต้องจ้างทนายความหรือหากประสงค์ที่จะมีทนายความศาลก็สามารถขอให้ศาลแต่งตั้งทนายความขอแรงให้ได้ นอกจากนี้ ยังเป็นการช่วยประหยัดเวลาโดยที่คู่ความไม่ต้องมาศาลหลายครั้งแต่สามารถดำเนินการสมานฉันท์และสันติวิธีสำเร็จได้ภายในวันเดียว

6. กระบวนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมได้รับการพัฒนา เมื่อคู่ความมีความเข้าใจและเข้าถึงความยุติธรรมแล้ว ศาลก็สามารถพิจารณาคดีได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นธรรม กล่าวคือ ศาลได้รับทราบพฤติการณ์ในการกระทำความผิดของจำเลยจากผู้เสียหายและจำเลยเองโดยไม่ต้อง

ผ่านการปรุงแต่งเรื่องจากโจทก์หรือทนายจำเลย นอกจากนี้ คู่ความยังเข้าใจความรู้สึกของแต่ละฝ่าย

จะเห็นว่ากระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีมีข้อดีอยู่หลายประการ ในเริ่มแรกที่มีการนำกระบวนการนี้มาใช้หลาย ๆ ฝ่ายยังไม่เข้าใจว่าเป็นกระบวนการอย่างไร แล้วในคดีอาญาที่ต่างฝ่ายต่างรู้สึกโกรธแค้นกันจะให้เขามาสมานฉันท์กันอย่างไร โดยเฉพาะทนายความที่รู้สึกว่ารวยได้ของเขา กำลังจะลดลงหากคดีสมานฉันท์สำเร็จ คู่ความก็จะไม่จ้างทนายความเพื่อต่อสู้คดี จริง ๆ แล้วทนายความมีความสำคัญอย่างมากในกระบวนการนี้ เพราะเป็นบุคคลที่คู่ความไว้วางใจว่าจะรักษาผลประโยชน์ของเขาได้ดีที่สุด หากทนายความช่วยศาลอธิบายให้ลูกความของตนเข้าใจ คดีที่เข้าสู่ศูนย์สมานฉันท์ก็มีโอกาสสำเร็จมากยิ่งขึ้น อันเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทใหม่ของทนายความไทยไปในอีกด้านหนึ่งที่มุ่งเน้นการชนะคดีเพียงอย่างเดียว

## ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนเห็นว่านอกจากกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีซึ่งดำเนินการกระบวนการในศาลแล้ว ควรมีการขยายกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีไปสู่ชุมชน เพื่อให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยคดีอาญาบางประเภท แม้จะไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนเหมือนศาลยุติธรรม แต่จะเป็นการกระจายความมีส่วนร่วมของคนในสังคมให้ช่วยกันดูแลสังคมที่ตนเองอยู่ และควรมีการขยายไปถึงผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งอยู่ภายในเรือนจำก่อนที่จะมาศาลให้พวกเขาได้ทราบถึงสิทธิหน้าที่ของตนก่อนที่จะมาศาล เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยมาศาลแล้วก็จะสามารถเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับคดีของ

ตนได้ทันทีโดยไม่ต้องรอที่จะปรึกษาทนายความ หรือญาติพี่น้องหรือเพียงต้องการปฏิเสธเพื่อประวิง คดีไปก่อนแล้วค่อยมารับสารภาพในวันนัดสืบพยาน

นอกจากกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี ที่นำมาใช้แล้ว ยังมีวิธีอื่นที่ผู้เขียนเห็นว่าจะสามารถ ลดปริมาณคดีนัดต่อเนื่องของศาล คือ การเปิดเผย บัญชีอัตราโทษ<sup>18</sup> ในคดีบางประเภท เช่น ในคดี ที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ทั้งนี้เนื่องจากแนว ปฏิบัติของไทยถือว่าบัญชีอัตราโทษเป็นความลับ ผู้พิพากษาเท่านั้นที่มีสิทธิรู้ ซึ่งสิ่งนี้เองที่จำเลยหรือนักโทษอยากทราบมากที่สุดว่าหากเขาได้รับสารภาพ ไปแล้ว ศาลจะตัดสินลงโทษจำคุกกี่ปีหรือรอการ ลงโทษให้หรือไม่ หากมีการเปิดเผยบัญชีอัตราโทษ ในคดีที่โทษไม่สูงมากนัก น่าจะเป็นประโยชน์ทำให้ ทุกคนเข้าถึงข้อมูลได้โดยไม่ต้องรอมาสอบถาม ผู้พิพากษาในวันนัดสมานฉันท์หรือต้องไปเสีย ค่าใช้จ่ายเพื่อปรึกษาทนายความทั้ง ๆ ที่ตนต้องการ รับสารภาพ

## บรรณานุกรม

ข่าวประชาสัมพันธ์ ศาลจังหวัดทุ่งสง, *โครงการ อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสมานฉันท์ และสันติวิธีแก่ผู้นำชุมชน 29 สิงหาคม 2556*, available at [http://www.tnsc.coj.go.th/news\\_view.php?id\\_news=346](http://www.tnsc.coj.go.th/news_view.php?id_news=346), accessed 22 October 2013

ระเบียบศาลจังหวัดทุ่งสงว่าด้วยแนวปฏิบัติในการ สมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ. 2554.

สำนักงานศาลยุติธรรม, เอกสารเรื่องกระบวนการ สมานฉันท์และสันติวิธี, available at <http://www.coj.go.th/udtmc/userfiles/file/cb04.pdf>, accessed 25 October 2013.

สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม, *สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “บทบาทและแนวทางการจัดตั้งศูนย์สมานฉันท์ และสันติวิธีกับการพิจารณาคดีในศาล” ณ โรงแรมอมารี ดอนเมือง กรุงเทพมหานคร 21 กันยายน 2555.*

สุดาวรรณ พฤกษ์เสถียร, *กระบวนการสมานฉันท์ และสันติวิธีกับหลักความเสมอภาค กรณีศึกษาศาล จังหวัดสุราษฎร์ธานีและศาล จังหวัดอำนาจเจริญ*, ผลงานอบรมหลักสูตร ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาล ยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ. 2555, available at [http://elib.coj.go.th/Ebook/data/judge\\_report/jrp2555\\_10\\_24.pdf](http://elib.coj.go.th/Ebook/data/judge_report/jrp2555_10_24.pdf), accessed 20 October 2013

เอกสารขั้นตอนการดำเนินการสมานฉันท์และสันติ วิธีของศาลแขวงราชบุรี 61.19.244.203/rcbmc/userfiles/file/K2555Step Reconciliation.doc

<sup>18</sup> บัญชีอัตราโทษหรือยึดดอก คือ แนวทางการลงโทษในกรณีพิพากษาคดีอาญา ซึ่งมีการกำหนดเอาไว้ในแต่ละศาล แตกต่างกันไปตามแต่สภาพความผิดของแต่ละพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางการลงโทษให้ผู้พิพากษาในศาลนั้น ๆ ได้ลงโทษ จำเลยในคดีแต่ละประเภทให้สอดคล้องเป็นบรรทัดฐานเดียวกัน มิให้เกิดความลักลั่นว่าคดีความผิดฐานเดียวกัน ผู้พิพากษา ท่านหนึ่งตัดสินลงโทษจำคุก แต่เมื่อผู้พิพากษาท่านอื่นมาตัดสินกลับรอการลงโทษให้แก่จำเลย

The Free Dictionary by Farlex, *Plea Bargaining*, available at <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Plea+Bargaining>, accessed 27 October 2013.

## กฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา  
พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522